

Rozhovor s Josefem Fantou k jeho 95. narozeninám – o ochraně a obnově přírody i o současnosti

Prof. Ing. Josef Fanta, CSc., se narodil 3. července 1931. Po vystudování tehdejší Lesnické fakulty Českého vysokého učení technického pracoval v lesnické výzkumné stanici v Opocně a poté v Krkonošském národním parku, na jehož založení a dalším rozvoji se významně podílel. Když po ruské okupaci v r. 1968 odmítl podepsat souhlas s tímto mezinárodním zločinem, byl z KRMAP vyhozen a r. 1977 emigroval do Nizozemska, odkud se do vlasti vrátil v r. 2010. Jeho osudy byly popsány podrobně jinde, včetně vlastních vzpomínek, které vyšly knižně (Osudy – Josef Fanta, ekolog lesa a krajiny, Radioservis 2020; blíže v Živě 2020, 5: CXXXII). Před pěti lety vedl s oslavencem podobný narozeninový rozhovor kolega Petr Petřík a hodně mluvili o předchozí i současné Josefově činnosti na poli lesnictví, krajinného plánování a ochrany přírody (Živa 2021, 4: CX–CXII). Zde se budeme věnovat posledním pěti letům a hlavně současnosti.

Co se událo za posledních pět let v tvém životě?

Na nedostatek dění v osobním životě si nemohu stěžovat. K pozitivním událostem patřila např. oslava 60 let od zřízení Krkonošského národního parku. Od pana prezidenta Petra Pavla jsem dostal státní vyznamenání. Vývoj rodiny úspěšně pokračuje – stal jsem se pradědou. K negativním věcem patří především narůstající zdravotní potíže. Někdy mě dokonce přepadá pochybnost, jestli já to do těch 140 doklepu.

Ty máš namířeno do 140 let?

Ano. To je můj závazek z dlouhého pobytu v Holandsku. Když mi bylo 70, pozval jsem své tamější přátele, na zahradě jsme si udělali oheň a po česku opékali burty. Když jsme byli v nejlepším, přišla ke mně má asistentka Anna Martha Elgersma – vždyť ji také znáš – že bych s nimi měl ještě dalších 70 let pobýt. Chtěli mě tam mít. Asi jsem mezi ně dobře zapadl. Oni to považovali za zcela samozřejmé. Nakonec jsem jejich argumentaci přijal a rukou dáním potvrdil. V Holandsku se musí dané slovo dodržovat. A oni si to také každý rok kontrolují. Slovo držím 25 let. Už mi zbývá jen 45.

Jak vidíš současnou společenskou situaci u nás i ve světě. Jak se známe, asi ji nepovažuješ za moc optimistickou.

Současná situace – jak u nás, tak ve světě – optimismem opravdu neoplývá. Válka na Ukrajině je již v pátém roce a konec v nedohlednu. Vývoj v Americe nabral v poslední době neuvěřitelný směr v mezinárodním měřítku i v Americe samotné. Mám tam „své lidi“, občas od nich dostávám zprávy. Pro Evropu se tím situace velice zkomplikovala. Pokud jde o nás, je vidět, že naše společnost je politicky nevyzrálá.

- 1 Josef Fanta v květnu 2026 ve své pracovně v Dobříšovicích
2 Doplněno redakcí Živy – Karel Prach v Bílých Karpatech (2022). Foto J. Prach

Po likvidaci totalitního systému se udělala řada chyb, lidem se nedostalo dostatečného objasnění minulosti ani poučení o cestě do budoucnosti. A mnozí si zvykli to brát jako normální stav. Od takových přístupů se ale mnoho optimismu očekávat nedá.

Jaký má současný stav politiky dopad na ochranu přírody, lesnictví a nakládání s krajinou?

Složitý vývoj, kterým země prošla za 100 let své samostatné existence, zanechal stopy ve společnosti. Dnes už je situace jiná – především zásluhou vývoje na evropské úrovni. Česká republika se stala členskou zemí Evropské unie v r. 2004. Přesto je zřejmé, že s plněním některých pravidel členství má dosud problémy. Není pochyby, že v uvedených oborech jsme schopni úspěšně přijímat evropské dotace, ale realizace konkrétních programů mnohdy nepostupuje dostatečně rychle a dosti často pokulhává i jinak. Většinou se to vysvětluje „specifičností“ drobných českých poměrů, kterým se dává přednost před uplatňováním vyšších principů obecně platných na evropské úrovni. Nedostatečné ekologické vzdělání společnosti a rozháraná národní politika k tomu přispívají vrcholnou měrou.

Jak se to vše promítá do chodu tvé nejmilejší oblasti u nás, Krkonošského národního parku?

Krkonoše jsou opravdu „mým“ národním parkem. Věnoval jsem mu v životě mnoho práce, energie a času po celou dobu jeho dosavadní, dnes už více než šedesátileté historie – počínaje zřízením národního parku, založením jeho vědecké rady a sborníku Opera Corcontica (letos vyjde již 62. ročník), zajištěním obnovy lesů zničených kyselou depozicí atd. Šlo mi tam vždy především o uvážené koncepční přístupy. Když jsem se letos v březnu dověděl, že jeho (dosud nejlepší) ředitel Robin Böhnisch byl vyhozen z funkce bez udání jakýchkoli věcných důvodů podobně jako já v r. 1968

komunisty, zamrazilo mě v zádech. Kam jsme se po skoro 40 letech vývoje demokracie dostali? Krkonoše jsou nejvyšším pohorím na sever od Alp. KRNP má významnou pozici na mezinárodní úrovni. Dosud se celkem dobře dařilo koordinovat ekologické, ekonomické, sociální a kulturní zájmy. Bude tento vývoj pokračovat? Nebo se připravuje nějaký jiný přístup? Jaký? Obávám se, že takové neuvážené kroky budou mít negativní dopad na další fungování parku.

Souhlasíš, že vědeckých a odborných znalostí máme u nás hodně, ale často je obtížné je prosadit?

Myslím, že dobrých výsledků výzkumu máme dostatek, ale jejich realizace v terénu pokulhává. Politika jich nedovede vhodným způsobem využít, koncepčně je zpracovat. Jak se např. podílelo české lesnictví na zpracování evropské lesnické strategie? Poláci byli v tomto směru mnohem aktivnější. Česká lesnická politika musela projít mimořádnou kůrovcovou kalamitou, aby byla schopna pochopit, že umělá smrková monokultura nezajistí trvalou udržitelnost a víceúčelové poslání lesa. Dnes už konečně máme nový lesní zákon (č. 250/2025 Sb.), a i příprava Národního plánu obnovy přírody je v chodu. Ochrana přírody dnes už není zaměřena jen na záchranu ohrožených druhů rostlin a živočichů. Jde o cílevědomou činnost zaměřenou na zachování kvality životního prostředí a přírody v nejširším slova smyslu. Změna klimatu a její dopad na naše životní prostředí vyžadují mimořádnou pozornost. Tě se jí dnes dostává už nejen ve vědeckých kruzích, ale i v provozu na různých odborných pracovištích. Jen politika bohužel dosud není v této oblasti dostatečně aktivní. Příklady z různých evropských zemí jsou ale poučné a věřím, že změny v politické oblasti na sebe nedají dlouho čekat. Profesně vzdělaných odborníků pro zavedení nových přístupů v zemědělství i dalších oborech máme dostatek.

Myslíš, že Evropské nařízení o obnově přírody – Nature Restoration Regulation – pomůže k lepšímu nakládání s přírodou a krajinou?

Všechno závisí na tom, jak se k věci postaví politické vedení země. Doporučení Evropské unie nejsou neuvážená, vycházejí jak z výsledků současného vědeckého výzkumu, tak z praktických zkušeností jednotlivých zemí. Je třeba si uvědomit, že lepší nakládání s přírodou a krajinou má nejen ekologické, ale i ekonomické souvislosti – předchází kalamitám. Příkladem naprosto nesmyslného technologického rozhodnutí bylo plošné odvodnění krajiny za totalitního režimu. Pozitivním příkladem je naopak krajinné plánování podložené věcným rozbořem a integrací přírodních podmínek říční krajiny, lesa, zemědělské praxe, zástavby a dalších hledisek. V jiných zemích střední Evropy to umějí. Proč u nás trvá zavedení takových přístupů tak dlouho? Už jsme řekli, odborných podkladů a vzdělaných lidí je dost. Jen jejich uplatnění vázne.

Nebojíš se, že se pod to schová leccos, co s obnovou přírody nemá co dělat, v lese třeba opětovné výsadby monokultur, natož druhů u nás nepůvodních?

Samozřejmě to nebude jednoduché. V lesnictví vidím dnes velký problém ve vzdělání a výuce na středních lesnických školách. Pěstování lesů se až dosud učilo jako výhradně technický obor. V učebnici Pěstování lesů pro střední lesnické školy vydané v r. 2024 se nesměla vyskytnout slova jako ekologie lesa, ochrana přírody, přírodě blízké hospodaření apod. První učebnice Nauka o lesním prostředí pro tyto školy vyšla až v r. 2023! Já jsem se nauku o lesním prostředí učil před 70 lety. Mimořádnou práci vykonává v současné době společnost Pro Silva Bohemica, která učí lesníky v terénu hospodařit přírodě blízkým způsobem. V okolních zemích to jde. Máme co dohánět.

Smrk se v našich lesích dále pěstovat bude. Už ne na 70 % rozlohy lesa a v mono-

3 Josef Fanta s holandskými kolegy na písečných dunách, kde zkoumal sukcesii lesa (2018). Foto K. Prach (obr. 1 a 3)

kulturách na nevhodných stanovištích jako dřívě, ale ve smíšených porostech. Dnes ho máme stále něco přes 50 %, musíme to ještě snížit. V lese nám poroste místo smrku více listnáčů, které lesy nejen ozdraví, ale vyprodukují také více listnatého dřeva. To ale znamená, že část dřevařského průmyslu se bude muset přeorientovat na zpracování listnatého dřeva. A pro něj najít lepší odbyt – např. dřevostavby. Ty zase mohou dobře pomoci třeba s bytovou krizí. Potom se na obnově lesů bude podílet nejen ekologie, ale i ekonomika. O takových přístupech k vývoji lesa pojednáváme v publikaci Jiné klima – jiné lesy (Fanta a Petřík, eds.), která vyjde letos na podzim. Jde o druhé vydání knížky z r. 2021 (bliže i Živa 2022, 2: LIV), rozšířené o tématu jako nová hospodářská úprava lesa, ochrana přírody, zpracovatelský dřevařský průmysl apod.

Něco optimistického do budoucnosti?

Hýřit optimismem asi ještě dlouho nebudeme. Nejdříve si musíme uvědomit, že změna klimatu nepočká. Jak v nových podmínkách dále nakládat s krajinou a jak pečovat o naše přírodní prostředí, musíme vymyslet my. Je třeba předvídat, myslet v souvislostech, víceúčelově. Dobrá rozhodnutí vycházejí totiž vždy jen z dobré znalosti věci a z promyšlené vize řešení. Tedy nemyslet jen „ekonomicky“, ale myslet i na ekologické, sociální a další souvislosti, na budoucnost. V zemích, kde se takto myslí, se lidem žije dobře.

A na závěr gratulace k narozeninám.

Josefovi k jubileu srdečně gratulujeme také z redakce Živy.

K dalšímu čtení např. Živa 2007, 1–6; 2011, 3: XXXVI a 2013, 4: 157–159.